

מוטי עומר 1941-2011

"השאייר אחריו חור שחור גדול"

כך סופד אספן האמנות דורון סבג לפרופ' מרדכי (מוטי) עומר - האיש החוקר בעולם האמנות הישראלית, שהלך לעולמו בשישי האחרון. האמנית מיכל רובנר, שעבדה בצמוד לעומר, מוסיפה: "הוא לא היה חלק מהמשחק הקבוצתי ולכן ספג גם אנטגוניזם" / חגית פלגרותם

(צילום: תמר מצפי)

פרופ' מרדכי (מוטי) עומר, המנהל האוצר הראשי של מוזיאון תל-אביב לאמנות, הלך לעולמו בשישי האחרון, לאחר מאבק קשה במחלת הסרטן. האיש שעמד בראש המוזיאון ב-17 השנים האחרונות ונחשב לאיש החוק בעולם האמנות הישראלית, זכה בחייו להערכה רבה, אך גם לביקורת על מידת ההשפעה שצבר ועמדות המפתח הרבות שבהן אהז. ראש עיריית תל-אביב, רון חולדאי, ספד לעומר: "כאיש אשכולות, מוטי ידע לשלב בין שלושת העולמות שמילאו את חייו - האמנות, היהדות והפילוסופיה. הדברים היו אמורים לבוא לידי ביטוי בתערוכות הפתיחה של הבניין החדש של המוזיאון, שייפתח באוקטובר. התערוכה שיתכנן יחד עם האמן החשוב אנסלם קיפר, עוסקת במיסטיקה היהודית - או ליתר דיוק הקבלה. מוטי משאיר אחריו חלל גדול, שהיה קשה מאוד למלא. אך לא אילמן ישראל ובבוא העת נבחר גם מנהל חדש".

עומר היה פרופסור לאמנות מודרנית, כבד ב-MOMA בניו יורק וייסד בארץ את הלוכת לילימו מוזיאולוגית. בראשה עמד עד ימיו האחרונים. במקביל, כיהן עד לשנה שעברה כראש המגמה לאמנות מודרנית בחוג לאמנות באוניברסיטת תל-אביב, ושימש אוצר ראשי בגלריה האוניברסיטאית, שהקים.

אשף בגיוס כספים

בשנותיו כמנהל מוזיאון תל-אביב רשם עומר לזכותו הישגים מרשימים. הוא נהג כמיסיונר לקירוב האמנות אל הקהל הרחב, וזכה לראות מאות אלפי מבקרים בתערוכות משמעותיות בקנה מידה עולמי. בין אלה תערוכתה של סילג'יה לנראו בביתן הלנה רובינשטיין, תערוכת הענק של מיכל רובנר, המציגה בימים אלה בלובי כפריז, תערוכותיהם של דני קרוון ושל צדוק כרדור, התערוכה המרשימה של מארק רותקו ועוד. בצד השני של המאזן עמדו טענות על הקושי של אמנים רבים "להיכנס" למוזיאון, ובמיוחד של הצעירים שבהם. זכורה במיוחד פעולת הגרילה של אליעזר זוננשיין, ש"פריץ" למוזיאון כשהוא מנשק בנשק עשוי מקופסאות מותגים, ובהמשך קנה לעצמו מקום של כבוד בין המציגים הלגיטימיים בחלל המבווקש.

עומר נחשב לאשף בגיוס כספים, אך ביקורת קשה הוטחה בו על שילוב אינטרסים פרטיים של תורמים ובעלי הון בענייני המוזיאון. מקצתה על השפעת אספנים ונתוני פרסים על בחירת האמנות המוצגת, על עריכת אירועים פרטיים בשטח המוזיאון ועוד. שיאה של המחאה הציבורית היה בפרשת התרומה של סמי עופר ז"ל להקמת הבניין החדש, וההסכמה לקרוא את המוזיאון על שם עופר.

התרומה בוטלה ועימה ירדה תמיכון תקוותו של עומר - שלא פורסמה מעולם - כי המוזיאון יזכה לרשת את אוסף היצירות הנדירות של עופר, בעיקר בתחום האמנות האימפרסיוניסטית היקרה והיוקרתית. יז"ר ועדת הרכישות והתערוכות של המוזיאון, איש העסקים והאספן דורון סבג, מספר שעומר לימד אמנות "עם אמות מידה של רב דקדקן. הוא היה מאוד קפדן ודרש מאחרים כמו שיש בעצמו. כשהגשתי לו את עבודת המאסטר הוא החזיר לי 7 טיוטות הלוח ושוב.

"האמנות הייתה כל עולמו. חשבתי על המחלה שפרצה בעיתוי כזה דווקא, כשהוא מתקרב לפרישה. אין לו משפחה ואם ייפרד מעולם האמנות - מה נשאר לו? הוא השאיר אחריו נעליים ענקיות וחור שחור גדול. אני אומר את זה לחיוב ולשלילה. הוא חי רק את זה ולא היה לו דבר מלבד האמנות, אבל הוא היה צנטרליסט שעשה המון לברו ולא האציל סמכויות".

משה על הר נבו

יש המשווים את עומר למשה על הר נבו - כיוון שלא יזכה לחנוך את הבניין החדש, פרויקט חשוב שהוביל, בעלות של

הם לא היו מספיקים. "האמנות הייתה הרבר הנשגב. זו מילה שלו. הרצאותיו היו חוויה טוחפת - הוא אהב והתרגש וחקר ולמד והאמין בכוחה של האמנות", מוסיפה רובנר. "במסירות העצומה שלו הוא גם התיש את עצמו. אני בעד הרבה עבודה אבל הוא עשה זאת עד כלות כוחותיו. הוא התקשר אליי כמה ימים לפני הניתוח, לומר לי כמה הוא מאושר וגאה על התערוכה שלי בלובי, ואז הוא אמר: אני רוצה רק לבקש ממך שתשמרי על עצמך. לצערי הרב, הוא לא ידע לשמור על עצמו".

את מקומו של עומר בניהול השוטף של המוזיאון מילא בחודשים האחרונים צוות של שלושה: הסמנכ"לית שולי כסלו, דורון לוריא, אוצר בכיר ורסטוראטור ראשי של המוזיאון ואלן גינתון, אוצרת בכירה לאמנות ישראלית. לוריא שכיר את עומר יותר מ-30 שנה והיא אף היא תלמידתו של,

חולדאי: "מוטי ידע לשלב בין שלושת העולמות שמילאו את חייו - האמנות, היהדות והפילוסופיה. הדברים היו אמורים לבוא לידי ביטוי בתערוכות הפתיחה של הבניין החדש של המוזיאון, שייפתח באוקטובר"

רובנר: "מוטי התקשר אליי כמה ימים לפני הניתוח, לומר לי כמה הוא מאושר וגאה על התערוכה שלי בלובי, ואז הוא אמר: 'אני רוצה רק לבקש ממך שתשמרי על עצמך'. לצערי הרב, הוא לא ידע לשמור על עצמו"

סבג: "האמנות הייתה כל עולמו. חשבתי על המחלה שפרצה בעיתוי כזה דווקא, כשהוא מתקרב לפרישה. אין לו משפחה ואם ייפרד מעולם האמנות - מה נשאר לו? הוא השאיר אחריו נעליים ענקיות"

לוריא: "החומרים והתוכנות הייחודיים של מוטי עומר חשובים במיוחד לחוקרים שיבואו אחריו. הנחישות, הצלילות והאנרגיות העצומות שעימן המשיך לעבוד גם במחלתו הטעו את כולנו"

אמר ל"גלובס" אמש: "הדרך שבה הוא יכול לעמוד נפעם מול תמונה שלא ראה קודם, של קברניט או מלביץ, ולהסביר את הזרם ואת כל המידע העשיר שמסביב, בלהט שקנה לו גרופיו. הוא היה איש משכמו ומעלה, ידע המון ורצה להפיץ את תולדות האמנות הישראלית בעיקר. אני רואה היום את הספרים עבי הכרס שכתב כמצבה שהקים בחייו. החומרים והתוכנות הייחודיים שלו חשובים במיוחד לחוקרים שיבואו אחריו.

"הנחישות, הצלילות והאנרגיות העצומות שעימן המשיך לעבוד גם במחלתו הטעו את כולנו".

מוטי עומר נטמן בשישי האחרון בהר המנוחות בירושלים. ●

לכחותיו. בערב האחרון לחייו קיבלה מיכל רובנר את פרס האמן המצטיין של השנה ממוזיאון תל-אביב, באירוע חגיגי עם אגודת ירדתי המוזיאון כפריז. "על התעודה הזו יש כסל", היא הנראה את החתימה האחרונה של מוטי, היא אומרת בצער. "הוא היה אדם מורכב ומבריק. הוא לא היה חלק מהמשחק הקבוצתי ולכן ספג גם אנטגוניזם. נפער כאן חור גדול, שעוד נבין את משמעותו במהלך הזמן".

רובנר: "מוטי היה אדם רב-ממדדים ורב-יכולות באופן חריג. בעשייה העשירה שלו הקים דור שלם של אוצרים ולימד באופן מעורר השראה. החוון, החיקף והאיכות של האוצרות הכתיבה שלו. הוא עשה בימי חייו דברים שגם לו התחלקו בהם אנשים רבים -

55 מיליון דולר. מתוכם 65 מהתורמים, בראשם פול וורטה אמיר, והיתרה כמימון העירייה. לדברי סבג, ב-2012 צפויים להגיע למוזיאון מעל למיליון צופים, נוכח הבניין החדש.

בחודשים האחרונים ניהל עומר את חייו ועבודתו ממיטתו במרכז הרפואי תל-אביב. מקורביו מתארים כיצד נאבק בסרטן כאילו אין מחו והמשיך לעבוד כמיטב יכולתו, כאילו אין סרטן. אנשי המוזיאון, אוצרים, ועדות וירידים, יצאו ובוו ב"משרדו" המאלתר. בימים הקשים יותר הרשה לעצמו מנוחה אך בימים שחש מספיק טוב המשיך למשוך בחושים ולקח חלק פעיל בקבלת ההחלטות והניהול השוטף. בשבוע שעבר הגיע לשיא המאבק במחלה, ועבר ניתוח להשתלת מח עצמו, אך זה כבר היה מעל